© cc-by-nc-sa 2004-2017 Н.П.Лихушина http://galenel.ru/sanskrit/09-savitri/5savitri-3-unit.pdf

5.3

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥

उपलभ्य ततः संज्ञां सुखसुप्त इवोत्थितः ।

दिशः सर्वा वनान्तांश्च निरीक्ष्योवाच सत्यवान् ॥ ६७ ॥

upalabh I Ā. - находить; достигать, получать назад; узнавать, удостоверяться;
saṃjñā *f* - сознание, память, чувства;

फलाहारो ऽस्मि निष्क्रान्तस्त्वया सह सुमध्यमे ।

ततः पाटयतः काष्ठं शिरसो मे रुजाभवत् ॥ ६८ ॥

sumadhyamā *f* - женщина с тонкой талией, стройная;
rujā *f* - болезнь, боль;

शिरो ऽभितापसंतप्तः स्थातुं चिरमशक्नुवन् ।

तवोत्सङ्गे प्रसुप्तो ऽहमिति सर्वं स्मरे शुभे ॥ ६९ ॥

abhitāpa *m* - боль;

त्वयोपगूढस्य च मे निद्रयापहृतं मनः ।

ततो ऽपश्यं तमो घोरं पुरुषं च महौजसम् ॥ ७० ॥

upaguh I P. - покрывать, обнимать;
apahar I P. - отнимать, отбирать, уносить, увлекать, лишать, преодолевать;

तद्यदि त्वं विजानासि किं तद् ब्रूहि सुमध्यमे ।

स्वप्नो मे यदि वा दृष्टो यदि वा सत्यमेव तत् ॥ ७१ ॥

तमुवाचाथ सावित्री रजनी व्यवगाहते ।

श्वस्ते सर्वं यथावृत्तमाख्यास्यामि नृपात्मज ॥ ७२ ॥

vyavagah (vy-ava-gāh, I Ā.) - наступать (о ночи);

उत्तिष्ठोत्तिष्ठ भद्रं ते पितरौ पश्य सुव्रत ।

विगाढा रजनी चेयं निवृत्तश्च दिवाकरः ॥ ७३ ॥

suvrata - очень преданный, благочестивый;

नक्तंचराश्चरन्त्येते हृष्टाः क्रूराभिभाषिणः ।

श्रूयते पर्णशब्दश्च मृगाणां चरतां वने ॥ ७४ ॥

naktaṃcara *m* - бродящий ночью, демон;
abhibhāṣin - заговаривающий;
krūrābhibhāṣin - поднимающий крик и вой, предвещающий страшное;
parṇa *n* - лист;

एताः शिवा घोरनादा दिशं दक्षिणपश्चिमाम् ।

आस्थाय विरुवन्त्युग्राः कम्पयन्त्यो मनो मम ॥ ७५ ॥

śivā *f* - шакал (иносказательное название);
nāda *m* - звук, вой, рев;
viru II P., VI P. - кричать, реветь, поднимать вой;

© cc-by-nc-sa 2004-2017 Н.П.Лихушина http://galenel.ru/sanskrit/09-savitri/5savitri-3-unit.pdf

॥ सत्यवानुवाच ॥

वनं प्रतिभयाकारं घोरेण तमसा वृतम् ।

न विज्ञास्यसि पन्थानं गन्तुं चैव न शक्ष्यसि ॥ ७६ ॥

pratibhaya - страшный;
ākāra *m* - форма, вид, выражение лица, внутреннее состояние;

॥ सावित्र्युवाच ॥

अस्मिन्नद्य वने दग्धे शुष्कवृक्षः स्थितो ज्वलन् ।

वायुना धम्यमानो ऽत्र दृश्यते ऽग्निः क्वचित्क्वचित् ॥ ७७ ॥

śuṣka сухой;
jval I P. - пылать, гореть, воспламеняться; caus. разжигать, раздувать огонь;
dham (*или* dhmā, I P.) - дуть на, раздувать;

ततो ऽग्निमानयित्वेह ज्वालयिष्यामि सर्वतः ।

काष्ठानीमानि सन्तीह जहि संतापमात्मनः ॥ ७८ ॥

saṃtāpa *m* - жар; страдание, печаль, горе; аскетизм, аскетический образ жизни;
han (II P., p.p. hata) - убивать; бить; истреблять, уничтожать, подавлять, гнать;

यदि नोत्सहसे गन्तुं सरुजं त्वां हि लक्षये ।

न च ज्ञास्यसि पन्थानं तमसा संवृते वने ॥ ७९ ॥

utsah I Ā. - мочь, быть в состоянии;
saruja - больной;

श्वः प्रभाते वने दृश्ये यास्यावो ऽनुमते तव ।

वसावेह क्षपामेतां रुचितं यदि ते ऽनघ ॥ ८० ॥

anumata *n* - согласие; разрешение;
kṣapā *f* - ночь;
ruc (I Ā., p.p. rucita) - блестеть; нравиться, казаться;

॥ सत्यवानुवाच ॥

शिरोरुजा निवृत्ता मे स्वस्थान्यङ्गानि लक्षये ।

मातापितृभ्यामिच्छामि संगमं त्वत्प्रसादनात् ॥ ८१ ॥

prasādana *n* - благоволение, милость; *Abl. adv.* по твоей милости, с твоего благосклонного согласия, если тебе угодно;

न कदाचिद्विकालं हि गतपूर्वो मयाश्रमः ।

अनागतायां संध्यायां माता मे प्ररुणद्धि माम् ॥ ८२ ॥

vikāla *m* - вечер; *Acc.adv.* в вечернее время;
saṃdhyā *f* - *du.* сумерки;
prarudh VII P. - удерживать;

दिवापि मयि निष्क्रान्ते संतप्येते गुरू मम ।

विचिनोति हि मां तातः सहैवाश्रमवासिभिः ॥ ८३ ॥

vici V P.- собирать, срывать (цветы), искать;

tāta *m* - отец, батюшка; *Voc.* мой милый, друг;

मात्रा पित्रा च सुभृशं दुःखिताभ्यामहं पुरा ।

उपालब्धः सुबहुशश्चिरेणागच्छसीति ह ॥ ८४ ॥

bhṛśa - сильный, резкий; *Acc. adv.* сильно, много, очень;
upālabh (upa-ā-labh) I Ā. - упрекать, порицать;
bahuśas *adv.* - многократно, часто;

का त्ववस्था तयोरद्य मदर्थमिति चिन्तये ।

अदृश्ये मयि ताभ्यां हि महद्दुःखं भविष्यति ॥ ८५ ॥

avasthā *f* - состояние, положение;

पुरा मामूचतुश्चैव रात्रावस्रायमाणकौ ।

भृशं सुदुःखितौ वृद्धौ बहुशः प्रीतिसंयतौ ॥ ८६ ॥

asrāyamāṇaka - плачущий;
saṃyam I P. - сдерживать, обуздывать, управлять, принимать;

त्वया हीनौ न जीवेव मुहूर्तमपि पुत्रक ।

यावद्धरिष्यसे पुत्र तावन्नौ जीवितं ध्रुवम् ॥ ८७ ॥

dhruva - продолжительный, постоянный, твердый; *Acc.adv.* положительно, несомненно;

वृद्धयोरन्धयोर्दृष्टिस्त्वयि वंशः प्रतिष्ठितः ।

त्वयि पिण्डश्च कीर्तिश्च संतानं चावयोरिति ॥ ८८ ॥

pratiṣṭhā I U.- стоять, находиться; возвышаться; основываться, противостоять;
piṇḍa *m* - шарик из муки или риса, приносимая в жертву теням усопших на поминках;

माता वृद्धा पिता वृद्धस्तयोर्यष्टिरहं किल ।

तौ रात्रौ मामपश्यन्तौ कामवस्थां गमिष्यतः ॥ ८९ ॥

yaṣṭi *f* - прут, жердь, палка; опора, подпорка;

निद्रां चैवाभ्यसूयामि यस्या हेतोः पिता मम ।

माता च संशयं प्राप्ता मत्कृते ऽनपकारिणी ॥ ९० ॥

abhyasūya *den.* P. - роптать, негодовать на ч.-л.;
saṃśaya *m* - сомнение, страх, опасность;
apakar VIII U. - причинять (*горе, вред*), убирать, уносить;

अहं च संशयं प्राप्तः कृच्छ्रामापदमास्थितः ।

मातापितृभ्यां हि विना नाहं जीवितुमुत्सहे ॥ ९१ ॥

kṛcchra - трудный, тяжкий, опасный; *m, n* затруднение, опасность, зло, горе; *In. adv.* с трудом, едва;
āpad *f* - несчастье, беда, несчастный случай;

व्यक्तमाकुलया बुद्ध्या प्रज्ञाचक्षुः पिता मम ।

एकैकमस्यां वेलायां पृच्छत्याश्रमवासिनम् ॥ ९२ ॥

vyaktam *adv.* - ясно, очевидно, несомненно;
ākula - смущенный, озабоченный, обеспокоенный;
velā *f* - время, срок; час, минута;

© cc-by-nc-sa 2004-2017 Н.П.Лихушина http://galenel.ru/sanskrit/09-savitri/5savitri-3-unit.pdf

नात्मानमनुशोचामि यथाहं पितरं शुभे ।

भर्तारं चाप्यनुगतां मातरं परिदुर्बलाम् ॥ ९३ ॥

anuśuc I P. - жалеть, скорбеть, беспокоиться;
paridurbala - совсем слабый;

मत्कृतेन हि तावद्य संतापं परमेष्यतः ।

जीवन्तावनुजीवामि भर्तव्यौ तौ मयेति च ।

तयोः प्रियं मे कर्तव्यमिति जानामि चाप्यहम् ॥ ९४ ॥

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥

एवमुक्त्वा स धर्मात्मा गुरुभक्तो गुरुप्रियः ।

उच्छ्रित्य बाहू दुःखार्तः सुस्वरं प्ररुरोद ह ॥ ९५ ॥

ucchri (ud-śri, I P.) - возводить, сооружать, поднимать;
ārta - несчастный, страдающий, угнетенный, измученный, опечаленный, скорбный;
prarud II P. - начинать плакать, начинать горевать;

ततो ऽब्रवीत्तथा दृष्ट्वा भर्तारं शोकपीडितम् ।

प्रमृज्याश्रूणि नेत्राभ्यां सावित्री धर्मचारिणी ॥ ९६ ॥

pramarj I P., II P. - утирать, очищаться;

यदि मे ऽस्ति तपस्तप्तं यदि दत्तं हुतं यदि ।

श्वश्रूश्वशुरभर्तॄणां मम पुण्यास्तु शर्वरी ॥ ९७ ॥

puṇya - чистый, священный, святой; *n* добро, добродетель, религиозная заслуга;
śarvarī *f* - ночь;

न स्मराम्युक्तपूर्वां वै स्वैरेष्वप्यनृतां गिरम् ।

तेन सत्येन तावद्य ध्रियेतां श्वशुरौ मम ॥ ९८ ॥

svaira - свободный, непринужденный; *Acc. adv.* медленно, осторожно; *Loc.pl.* в неважных делах, в малозначительных вопросах;

॥ सत्यवानुवाच ॥

कामये दर्शनं पित्रोर्याहि सावित्रि माचिरम् ।

पुरा मातुः पितुर्वापि यदि पश्यामि विप्रियम् ।

न जीविष्ये वरारोहे सत्येनात्मानमालभे ॥ ९९ ॥

vipriya *n* - неприятность, горе;
varārohā *f* - обладающая прекрасными бедрами, красавица;
ālabh I Ā. - трогать; убивать (+*ātmānam* - себя);

यदि धर्मे च ते बुद्धिर्मां चेज्जीवन्तमिच्छसि ।

मम प्रियं वा कर्तव्यं गच्छावाश्रममंतिकात् ॥ १०० ॥

antika *n* - близость; *Acc. Abl.* к; *Loc.* вблизи, при, у;

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥

सावित्री तत उत्थाय केशान्संयम्य भाविनी।

पतिमुत्थापयामास बाहुभ्यां परिगृह्य वै॥ १०१॥

utthāpayām āsa - *pf. om caus.* utthā (ud-sthā);

उत्थाय सत्यवांश्चापि प्रमृज्याङ्गानि पाणिना।

दिशः सर्वाः समालोक्य कठिने दृष्टिमादधे॥ १०२॥

ādhā III U. - обращать на, прилагать, налагать, употреблять, положить, устраивать, получать;

तमुवाचाथ सावित्री श्वः फलानि हरिष्यसि।

योगक्षेमार्थमेतं ते नेष्यामि परशुं त्वहम्॥ १०३॥

kṣema - спокойный, обеспеченный; *m* спокойствие, безопасность;

कृत्वा कठिनभारं सा वृक्षशाखावलम्बिनम्।

गृहीत्वा परशुं भर्तुः सकाशं पुनरागमत्॥ १०४॥

avalambin - висящий, свешивающийся;
sakāśa *m* - близость, присутствие; *Acc.* к, в *Abl.*от, из, *Loc.* при, у;

वामे स्कन्धे तु वामोरूभर्तुर्बाहुं निवेश्य सा।

दक्षिणेन परिष्वज्य जगाम गजगामिनी॥ १०५॥

vāma - левый; милый, красивый;
vāmorū (vāma-ūrū) *f* - прекраснобедрая (женщина);
pariṣvaj (pari-svaj I Ā.) - обнимать;
gajagāminī *f* - идущая слоновой походкой, мягко покачиваясь;

॥ सत्यवानुवाच॥

अभ्यासगमनाद्भीरु पन्थानो विदिता मम।

वृक्षान्तरालोकितया ज्योत्स्नया चोपलक्षये॥ १०६॥

abhyāsa *m* - изучение, повторение, привычка, упражнение, произнесение вслух;
bhīru, (*f* bhīru *u* bhīrū) - боязливый, пугливый, робкий;
ālok I Ā. - видеть, замечать;
jyotsnā *f* - лунный свет;

आगतौ स्वः पथा येन फलान्यवचितानि च।

यथागतं शुभे गच्छ पन्थानं मा विचारय॥ १०७॥

avaci (V P., p.p.avacita) - собирать;
vicar I P. - расходиться, прохаживаться, бродить, странствовать, жить; *caus.* мешкать, медлить;

पलाशखण्डे चैतस्मिन्पन्था व्यावर्तते द्विधा।

palāśa *n* - лист, лепесток; название дерева Butea Frondosa;
khaṇḍa *m, n* - кусок, обломок; группа, толпа, множество;

तस्योत्तरेण यः पन्थास्तेन गच्छ त्वरस्व च॥ १०८॥

स्वस्थो ऽस्मि बलवानस्मि दिदृक्षुः पितरावुभौ।

© cc-by-nc-sa 2004-2017 Н.П.Лихушина http://galenel.ru/sanskrit/09-savitri/5savitri-3-unit.pdf

ब्रुवन्नेव त्वरायुक्तः संप्रायादाश्रमं प्रति ॥ १०९ ॥

tvarā *f* - поспешность;
saṃprayā (sam-pra-yā, II P.) - отправляться, двигаться вперед;

॥ इति महाभारते सावित्र्युपाख्याने पञ्चमः सर्गः ॥